

УДК 141.201(049.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6242018.20>

Приказ

*Душан Достанић**

*Институт за политичке студије,
Београд*

„ИДЕМО КРОЗ САДАШЊОСТ КАО КРОЗ ПУСТИЊУ“

Michal Rieger, *„Wir gehen durch die Gegenwart wie durch eine Wüste“: Auf den Spuren der Tradition in Philosophie und Literatur: Skizzen und Porträts*, Lepanto Verlag, Rückersdorf üb. Nürnberg, 2018, 240 s.

Није уобичајено да се цитат налази већ у наслову једне књиге. Још ређе се дешава да је цитиран један слабо познати, готово заборављени аутор, који уз то још важи за задртог монархисту и „реакционара“.¹ Ипак и цитат и цитирани врло добро пристају уз ову књигу, јер је Михаел Ригер (*Michael Rieger*) написао књигу портрета различитих филозофа и књижевника, којима је заједничко то да им је модерна садашњост изгледала као пустиња, поготово када се упореди са богатством прошлости и традиције. У питању је књига о критичарима и критици модерне, те „бесрамно беживотне свакодневице“ (Хандке). Та критика је не само могућа, него и неопходна (32). Међутим, није само то у питању, јер једна је ствар констатовати ситуацију, а потпуно друга немирење са њом и тежња да се грешке и заблуде некако исправе. Да је овде по среди ово друго говори и мото књиге узет од једног од очева конзервативне револуције, Отмара Шпана, који каже да ако је губитак културе емпиријска чињеница у повести човечанства, исто тако је и способност да се он превлада. Потребно је нешто супротставити духовној испражњености, економизму, функционализму, механицизму,

* Електронска адреса аутора: dusan.dostanic@ips.ac.rs

1) Реч је о Фридриху Еверлингу (*Friedrich Everling*) (1891–1958) у чијем цитату одјекује Ниче из Заратустре. Еверлинг је тридесетих година, у време када је настао цитат који је Ригеру послужио као наслов, припадао онима који су у Немачкој желели рестаурацију Хоенцолерна.

материјализму, конзумеризму и секуларизму садашњице. То „нешто“ не може бити још више модерности, јер би се тиме криза само продубљивала, него нешто што модерности одолева, нешто што долази из антике, из хришћанства, из средњег века. Ригер указује на пример Рајнхолда Шнајдера који је у време када су национал-социјалисти преузели власт у Немачкој заговарао окретање повести и био спреман да тамо пронађе потребне вредности (131). Из пустиње модерне, дакле, постоји пут, а то је пут традиције и повратка кући (наравно у духовном смислу, као повратак душе Богу /143/). У пропасти се не мора учествовати, свет се може поново задобити и поново се може освојити оно што свет јесте и оно што он представља. Докле год постоје остаци традиције, могуће је одбацили ово „лудило“ и „изокренутој“ садашњости супротставити другу слику, другу форму и тиме друге вредности (31). Ригерова књига је о онима који су били и остали на том путу традиције и вере, лепог и истинитог, односно о њиховим путоказима, нормама и облицима који би нам и данас могли бити од значаја. Штавише, многи међу портретисанима или онима на које се Ригер позива су наши савременици (Мартин Валзер, Петер Хандке, Бото Штраус, Мартин Мозебах). Критика модерне и

жеља за обновом традиције и вере нису ни застарели, ни превазиђени. Напротив, они су увек актуелни, јер је власт увек повезана са трансценденталним, натприродним извором, а њихово раздвајање увек са собом доноси пропаст (Хајнрих Валтер). Ствар се може рећи и на други начин, па заједно са Ригером (и Вилхелмом Репкеом) тврдити да сво материјално благостање не служи ничему ако свет чинимо све ружнијим, бучнијим и досаднијим, и ако људи изгубе морално-духовни темељ своје егзистенције (10, 173). Увек треба имати на уму да човек не живи само од аутомобила, радио-апарата и фрижидера, него од света који се не може куповати, као што су: достојанство, лепота, поезија, љубав, витештво, пријатељство, заједница, слобода, саморазвој. Ту управо лежи оправдање Ригерове књиге и портрета које она доноси. Јер, конзервативна литература, поручује Ригер, упркос уједначавању и банализацији подсећа на много ширу и дубљу стварност (12). Заправо, Ригерови јунаци доказују да „конзервативна литература настаје само тамо где се измиче необавезном. Она нас повезује са сликама прошлости, са природом и са оним што лежи иза природе. То је литература примарног“ (23). Као таква она је литература отпора „диктатури релативизма“ (Бенедикт XVI).

У овој књизи реч је већином о портретима конзервативних писаца од којих су многи давно заборављени. Заправо, реч је о шеснаест одељака који су раније објављивани у појединим конзервативним часописима, а пре свега у двомесечнику *Sezession* (*Sezession*). Тих шеснаест прилога организовано је у четири целине, од којих се прва бави супротношћу између католичанства и модернизма; други одељак посвећен је писцима и дебатама у међуратној Немачкој, трећи се бави делом Рајнхолда Шнајдера, док последња целина обухвата махом послератну критику модерне. Све у свему, ради се о широком луку који полази од Карла Лудвига Халера, наставља преко Отмара Шпана, поменутог Шнајдера и завршава са Хајдегером, Мартином Валзером и Петером Хандкеом.

Иако се на овом месту не може говорити о сваком прилогу посебно, ипак треба нагласити да овде, углавном, није реч о биографијама, нити о приказивању целокупног дела појединог аутора. Ригер ради са фрагментима, са појединим књигама, или појединим мотивима, а тек ретком са целокупном грађом. Такође, Ригер често поглед враћа на садашњицу, тако да му конзервативна литература често служи као подстрек, као осматрачница са које он говори о „пустињи садашњице“ и духу времена.

Основна мета критике аутора о којима Ригер пише је губитак „везе између вере и бића“ (168), за којом долази необуздани индивидуализам, атомизација, саможивост, нарцизам, егоизам, дрскост и ароганција оног који не жели да зна низашта осим за себе, те безгранични субјективизам који се схвата као основа релативизма, секуларизма, економизма и материјализма. На темељу субјекта закупљеног самим собом и својим правима, не могу се заснивати ни морал, ни одговорност, ни обавезе према другима, него само обавезе према себи. Загледаност у себе затвара поглед на целину и међусобне везе како међу појединцима тако и на везу између света и космоса. Концентрисан на безброј појединачних атома који се баве само собом, дух времена је дух коме недостаје упориште, центар и ослонац, који не признаје Бога и његов поредак, природни закон, и ништа чврсто, одређено и објективно. На тој основи механизације живота, култа технике, пролетаријације, удаљавања од природе, масификације и униформисања може настати само тиранија – комунистичка, национал-социјалистичка или постмодерна, релативистичка. Тиранија духа времена је тотална. Њој ништа не измиче, па се чак и уметност и естетика морају подвргнути повесно-политичком програму, што Ригер приказује на случају

Ролфа Хоххута и Гинтера Граса. Срећом, постоје и други, светлији примери непристајања и одупирања уметности духу времена.

Ако је дух времена заснован на атомизму и егоизму, њему се измиче кроз потрагу за целином, укорененост, кроз скромност и кроткост, која није исто што и потчињавање, него хезихазам (тиховање) „уклапање у целину, као самоспознаја, које превладава окренутост своје ја зарад много већег“, јер „само онај ко води рачуна о томе ко је, и себе не прецењује, може се поново наћи у истини“ (33). Човека треба упутити на његове границе, у крајњем на његову смртност, јер је то чињеница коју самозадовољна култура у којој *anything goes*, и која „не познаје и не признаје више никакве границе“ (212) прећуткује као најтежу нелагоду. Иста ствар се може и другачије рећи, јер појединац постаје „пробуђен“ само кроз припадање и кроз „саприсуство“ другог духа (66). Аутархично „ја“ је, дакле, фатаморгана, а целина долази пре делова. Као код Хуга фон Хофманштала, оно за чим се трага није слобода, него су то везе – породичне, регионалне, повесне, културне, религијске (169). Међу те везе спада и поновни „савез са природом“ односно поштовање „Бога у природи и природе у Богу“ (Херберт Грул). Тек на основу поновног ус-

постављања везе између бића и вере, те уклапања сопственог ја у целину, могућа је обнова живота, друштва и државе. Човеку је, дакле, потребно нешто свето (208), лепо и узвишено као противтежа баналном и профаном.

Потребно је скренути пажњу на још једну карактеристику Ригерове књиге, а то је да је она писана из католичке перспективе. Већина јунака Ригерове књиге су верни католици: Плиније Кореа де Оливеира, Отмар Шпан, Валтер Херез, Рајнхолд Шнајдер, Вилхелм Ропке. Чак и код Хандкеа Ригер препознаје дубоке хришћанске трагове (207). Зато је и ред за чијим повратком Ригер и портретисани писци чезну, поредак „Христовог мира“ и „Христовог царства“, а култура чију обнову траже је хришћанска цивилизација, односно повратак Христу. Странпутица садашњице резултат је окретања од традиционалне слике Бога. Ипак, и сам Ригер признаје да је хришћанство у Европи маргинализовано. До верске обнове није дошло ни пре ни након 1945. Кривица за то, једним делом, лежи и на институцији католичке цркве која је, посебно након Другог ватиканског концила, правила све више компромиса и све више се прилагођавала духу времена.

Многим читатељима се ова књига може учинити фанатичном, опасном или реакционарном, али то Ригера, као ни ау-

торе о којима пише, не брине превише. Јер ако је поновно успостављање вечно важећих, традиционалних и изразито хришћанских вредности, које су током друштвеног развоја почев најкасније од XV столећа изгубљене или заборављене, реакционарно, онда то није ништа лоше, јер иста ознака тада важи и за природу и природни закон (47). Управо је, како је писао Репке, рационалистичко-сцијентистички свет слеп за те вечне законе живота, друштва и човека (171–172). Отуђење од природе, природног закона и створитеља се можда може називати разним именима, али ће последице тог отуђења бити

катастрофалне. Ко укине Бога, желеће да укине и хијерархије, иако узалуд, и обрнуто, непријатељи хијерархије желеће да укину Бога (49). Хијерархија је, дакле, природна нужност, а у Божјем поретку свако и све има своје место, своје задатке, али и своје достојанство. И свец и злочинци поседују људску срж, али то не значи да су једнаки (66). Чак ни примедба да је овде реч о неостваривим захтевима и пројекцијама не би погодила превише ни Ригера, нити оне ауторе које је он представио у својој књизи, јер се борба за оно што вечно важи води и када се за то не може очекивати награда у овом свету.